

Všechny triky antikapitalistů

Kapitalismus má na světě jen málo přátel, přestože byl úspěšnější než jakýkoli jiný ekonomický systém v lidských dějinách. Argumentů proti němu existuje spousta, všechny lze však jednoznačně vyvrátit.

Marek Loužek
ekonom, VŠE a ČVUT

Kapitalismus je dnes spojován se všemi nejhoršími věcmi na světě. Dokonce není přeháněním tvrdit, že se stal synonymem zla. Antikapitalismus je populární nejen v kulturních a politických elitách, ale i u řady běžných lidí. Kapitalismus má na světě jen málo přátel, přestože byl úspěšnější než jakýkoli jiný ekonomický systém v lidských dějinách.

Trik antikapitalistů: porovnávají skutečný systém, v němž žijeme, s ideálem dokonalého světa, který oni vymysleli, ale který neexistuje ani nikdy neexistoval. Společně také na to, že lidé vědí málo o historii a chudobě a nehumánních podmínkách, v nichž žili naši předkové před vznikem kapitalismu. A spoléhají na to, že většina jejich současníků se během školních let o nelidských podmínkách v socialismu nedozvěděla téměř nic.

Jak vysvětluje německý konzultant Rainer Zitelmann v knize Deset omylů antikapitalistů (2022), antikapitalismus není zakotven v oblasti rozumu nebo racionálního poznání, ale je především emocionálně odůvodněným odmítnutím. Antikapitalismus se šíří v intelektuálních elitách. Od Lenina po Hayeka se teoretici shodovali v tom, že antikapitalismus nevznikl z dělnického hnutí, ale v prostředí intelektuálů. Zitelmann představuje řadu rozšířených argumentů proti kapitalismu a brilantně je vyvrací.

Hlad a chudoba

První argument proti kapitalismu říká, že kapitalismus je odpovědný za hlad a chudobu. Chudoba nebyla v žádném případě vytvořena kapitalismem, ale byla tu už dávno a určovala životy lidí po tisíce let. Chudoba nemá příčiny – prosperita má příčiny. Kapitalismus však přispěl k překonání chudoby více než jakýkoli jiný systém ve světových dějinách. Předtím, než kapitalismus vznikl, žila většina lidí na světě v extrémní chudobě: zatímco v roce 1820 žilo v chudobě přes 90 procent světové populace, dnes je to pouze 10 procent.

Pojem „hladomor“ spojujeme běžně s Afrikou, ale největší lidmi vytvořené hladomorové se odehrály během uplynulých sta

let v socialistických zemích. Během hladomoru, který se v Rusku odehrál po bolševické revoluci v letech 1921-1922, zemřelo podle oficiálních údajů v sovětské encyklopedii z roku 1927 pět milionů lidí. Nejvyšší odhady uvádějí počet hladovějících mezi 10 a 14 miliony. Jen o deset let později Josif Stalin prostřednictvím socialistické kolektivizace zemědělství a „likvidace kulaků“ spustil další velký hladomor, který zabíjel 6 až 8 milionů lidí.

Liberálové povzbuzují lidi, aby vzali svůj osud do vlastních rukou a nespolehali se na to, že pro ně nakonec něco udělají jiní nebo že se změní společnost. To, co antikapitalisté slibovali, totiž zmírnění chudoby a bídy zrušením kapitalismu, se však v dějinách nikdy neodehrálo. Například: chudoba rostla tam, kde byl zrušen kapitalismus.

Druhý argument proti kapitalismu říká, že kapitalismus vede k rostoucí nerovnosti: bohatí bohatnou a chudí chudnou. Samotný pojem „rozdělení společenského bohatství“ je však podle Zitelmana zavádějící. Společnost žádné bohatství nevytváří, ale bohatství ve společnosti je součtem toho, co jednotlivci produkují a směňují.

Americký ekonom Thomas Sowell v knize Intelektuálové a společnost (2011) argumentuje: „Kdyby skutečně existoval již existující celkový příjem nebo bohatství, které se nějakým způsobem vytváří – takřka jako mana z nebes, pak by přirozeně vystala morální otázka, jak velký podíl by z něj měl každý člen společnosti získat. Bohatství se však vytváří lidskou aktivitou. Neobjeví se někde jen tak z ničeho.“

Ničení planety

Třetí námitka proti kapitalismu zní, že kapitalismus může za ničení životního prostředí a klimatické změny. Někteří klimatictí aktivisté volají po velmi radikálních řešeních, která by ve skutečnosti vedla k ekodiktatuře. Jejich argumentace zní: jde-li o přežití lidstva, nesmí existovat zákaz myšlení, pak je třeba promýšlet i ta nejradikálnější řešení a nebrat v úvahu hodnoty, jako je svoboda a demokracie. Na první pohled tento argument mnoha lidem dává smysl: jde-li o přežití, nesmí být člověk přecitlivělý. Ale nápadné je, že plánované ekonomiky vždy selhaly, zejména pokud jde o životní prostředí.

Společenské utopie mají podle Zitelmana nezamýšlené negativní, někdy až zvrácené důsledky. Nicméně tržní ekonomika je pro řešení problémů životního prostředí daleko slibnější než myšlenky propagované obhájci státu, které budují nejen ekonomicky, ale i ekologicky plánovanou ekonomiku, o níž můžeme s naprostou jistotou

říci, že problémy životního prostředí spíše zhorší, než vyřeší.

Nejsvobodnější země jsou nejen nejbohatší, ale mají i nejlepší životní prostředí. Mezi deset hospodářsky nejsvobodnějších zemí patřily v roce 2021: Singapur, Nový Zéland, Austrálie, Švýcarsko, Irsko, Tchaj-wan, Velká Británie, Estonsko, Kanada, Dánsko. Tyto země mají rovněž nejvyšší index kvality životního prostředí: 76,1. Například mezi nejchudší patří země nejméně svobodné: Severní Korea, Venezuela, Kuba, Súdán a Zimbabwe. Tyto země jsou nejen nejchudší, ale mají i nejhorší index životního prostředí: 46,7.

Krise a monopoly

Čtvrtá námitka proti kapitalismu říká, že kapitalismus nakonec vždy vede k novým hospodářským krizím. Ano, krize v podobě občasných recesí a vyšší nezaměstnanosti jsou nedílnou součástí kapitalismu. Tyto krize mohou být vyvolány čistě tržními faktory nebo vnějšími šoky, jako jsou přírodní katastrofy, epidemie, války nebo jiné politické zásahy, které mají s tržní ekonomikou málo nebo vůbec co společného.

Většina krizí je negativní částí běžných cyklických vln, tj. cyklické posílení a oslabení ekonomiky, které odezní po několika měsících, možná i po roce. Skutečné krize, které nastaly v posledních zhruba 120 letech, ale byly podle Zitelmana vyvolány politikou nebo byly politiky alespoň značně zhoršeny a prodlouženy.

Pátá námitka proti kapitalismu tvrdí, že kapitalismus vede k monopolům. Rakouský ekonom Joseph Schumpeter ve své knize Kapitalismus, socialismus a demokracie (1942) namítá, že čisté případy dlouhodobého monopolu se vyskytují jen velmi zřídka a že „i skromné přiblížení požadavkům monopolu musí být ještě vzácnější než případy dokonalé konkurence“. Schumpeter byl jedním z prvních ekonomů, kteří ukázali, že monopol nehráje jen negativní, ale i pozitivní funkci v procesu „kreativní destrukce“. Schumpeter přináší teorii o optimálním monopolu potřebném k maximalizaci hospodářského růstu.

Šestá námitka proti kapitalismu zní, že kapitalismus podporuje sobectví a chamtivost. Nejen kritici, ale i obhájci kapitalismu uznávají, že egoismus a chamtivost jsou důležitými hnacími silami tohoto systému. Obhájci kapitalismu však vysvětlují: „Člověk je sobecký, takže socialismus nefunguje. Kapitalismus lépe odpovídá lidské povaze.“ Kritici kapitalismu naopak tvrdí, že kapitalismus podporuje v člověku ty nejhorší vlastnosti, zejména chamtivost.

Kapitalismus neslibuje lidem ráj na zemi, ale ráj, který zaručuje dobrou zásobu zboží, statků a služeb. Kapitalismus je nejen

nejlepším lékem proti hladu a chudobě, ale i pro lepší životní prostředí. Kapitalismus však nemůže lidem nabídnout jedinou věc: individuální smysl života a příslib štěstí. Člověk má mít svobodu usilovat o štěstí, ale to, zda ho dosáhne, není odpovědností ekonomického systému, který mu pro něj poskytuje pouze rámec. A liberální filozofie, založená na individuální odpovědnosti, k tomu poskytuje smysluplný rámec.

Socialistická realita

Na rozdíl od socialismu není kapitalismus systémem koncipovaným intelektuály, ale ekonomickým řádem, který se vyvíjel evolučně, stejně jako se v přírodě vyvíjela a nadále rozvíjejí zvířata a rostliny, aniž by bylo zapotřebí ústředního, řídicího plánu. Jedním z nejdůležitějších zjištění, na něž upozornil rakouský ekonom a filozof Friedrich August von Hayek, je, že původ fungujících institucí nespočívá „ve vynalézavosti či plánování, ale v přežití úspěšných“, přičemž „výběr se provádí napodobováním úspěšných institucí a zvyklostí“.

Antikapitalismus je kořenem obdivu i k nejhorším socialistickým režimům teroru v dějinách. Samozřejmě, ne všechny socialistické režimy byly tak krvelačné jako ty za Stalina, Maa a Pol Potu. Avšak i když socialistické experimenty začnou mnohem vlídněji, vyústí v proces kumulativní radikalizace, která nakonec vede k hospodářskému úpadku a nesvobodě, jak ukazuje nejnovější příklad neúspěšného socialistického experimentu – „socialismus v 21. století“ Huga Cháveze ve Venezuele.

Role státu bohužel nikde na světě neklesá, ale naopak roste. Stát je podle Zitelmana spojen s násilím, což dokazují socialistické experimenty od Sovětského svazu až po Venezuelu. To platilo i pro období následující po nejhorších fázích Stalinovy vlády: v poststaliniském Sovětském svazu ucesy 30. let 20. století nevyppukly, ale stále to byla diktatura, v níž byli lidé zbaveni základních práv, jako je svoboda tisku, projevu a shromažďování.

Odstranění ekonomické svobody nevyhnutelně vede k rozšíření moci státu, protože politika a byrokracie se již neomezují jen na určování politické sféry, ale i sféry ekonomiky. Zatímco v kapitalistických zemích existuje vedle politické elity i ekonomická elita, která má moc a vliv, v systému státní ekonomiky existuje pouze jedna elita, která dominuje všem oblastem společnosti.

Kapitalismus je nejlepším systémem nejen pro zajištění lidské svobody, ale současně i nejlepší garancí hospodářského a technologického rozvoje. Triky antikapitalistů bychom měli prokouknout.

Foto: Profimedia